

علوم انسانی اسلامی درصدد گسترش ابزارهای معرفتی انسان است

معارضه ما با دنیای غرب در این است که آنان منابع و ابزارهای معرفتی مانند حس، تجربه یا عقل را سقف نهایی و هدف درک علمی انسان معرفی کرده و انسان را در همین چارچوب محدود می‌کنند و ما می‌خواهیم با نگرش اسلامی انسان را از این محدودیت بیرون آوریم تا قدری افق ماوراء را نیز ببیند.

معارضه ما با دنیای غرب در این است که آنان منابع و ابزارهای معرفتی مانند حس، تجربه یا عقل را سقف نهایی و هدف درک علمی انسان معرفی کرده و انسان را در همین چارچوب محدود می‌کنند و ما می‌خواهیم با نگرش اسلامی انسان را از این محدودیت بیرون آوریم تا قدری افق ماوراء را نیز ببیند.

حجت‌الاسلام و المسلمین سیداحمد رهنمایی، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، به بیان مطالبی درباره تحول در علوم انسانی و به ویژه حوزه تعلیم و تربیت پرداخت و اظهار کرد: اندیشه ماتریالیستی اصل مشترک تمامی مکاتب و گرایش‌های فکری غربی است و طبعاً سلسله مبانی با چنین بارهای ارزشی، گرایشی و منشی می‌تواند اوضاع علوم انسانی را بسیار منقلب کند و ما برای ایجاد تحول در این ناحیه، باید این بنیادها را زیر و زبر کنیم.

وی با تأکید بر ضرورت تحول در مبانی، اصول و قواعد، روش‌مندی‌ها و اهداف علوم انسانی و به‌ویژه حوزه تعلیم و تربیت افزود: هیچ نظام تربیتی جز اسلام نمی‌تواند از عبودیت و فطرت تفسیر روشنی ارائه دهد و انسان در حوزه تعلیم و تربیت از منظر اسلام، با سرمایه‌های فطری، علمی، حسی، تجربی، عقلی، وحیانی می‌خواهد این مسیر را طی کند تا به عبودیت برسد؛ یعنی نظام تربیتی اسلام می‌خواهد «عبد» برای خداوند بپروراند تا در عین برخورداری از لذت و رفاه زندگی مادی، خانوادگی و اجتماعی، آن مقام عبودیت را درک کرده و سعادت دنیا و آخرت خود را تأمین کند.

این محقق و پژوهشگر در بخش دیگری از سخنان خود درباره پاره‌ای از نگرانی‌های موجود در برخی از مجامع دانشگاهی نسبت به اسلامی‌سازی علوم انسانی اظهار کرد: در علوم انسانی اسلامی منابع معرفتی ما نه تنها محدود نخواهد شد، بلکه گسترده‌تر خواهد شد. آیات قرآن که ما را به مطالعه احوال بشری، علم‌آموزی (حتی نسبت به مسائل دنیوی) و حتی نسبت به مسافرت به کرات آسمانی سفارش می‌کند.

وی افزود: از منظر قرآن کسانی که می‌خواهند به مدارج علمی برسند، بایستی به «سلطان» برسند: «وَالْإِنْسَ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْقُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْقُذُوا لَا تَنْقُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ؛ ای گروه جنیان و انسیان، اگر می‌توانید از کرانه‌های آسمانها و زمین به بیرون رخنه کنید پس رخنه کنید [ولی] جز با [به دست آوردن] تسلطی رخنه نمی‌کنید» (الرحمن/33).

امام علی(ع) فرموده‌اند که حکمت و علم را ولو از اهل نفاق و کفر بگیرید؛ بنابراین نه تنها معارف دینی ما، بلکه حتی ادبیات ما همیشه مشوق مسلمانان بوده تا از همه ابزارهایی که خداوند برای کسب معرفت در اختیار ما قرار داده است، استفاده کنیم

مدیر گروه علوم تربیتی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) اضافه کرد: قرآن نه تنها به انسان‌ها حتی به خطاب به گروه جن خطاب می‌کند که هرکدام از شما اگر می‌توانید به آسمان‌ها سفر کنید، سفر کنید و نفوذ در کرات آسمانی برای شما جز به «سلطان» فراهم نمی‌شود و تمام مفسران مسلمان مراد از واژه «سلطان» در این آیه را «علم» و تسلط علمی دانسته‌اند.

نویسنده کتاب «171#&؛ مکتب تربیتی علامه طباطبایی» خاطرنشان کرد: تسلط و سلطه علمی فقط شامل مسائل نقلی نیست و در برخی از مسائل که عقل ما کفاف نمی‌دهد، در حوزه نقل وارد می‌شویم؛ ولی بخش اعظم این علم و تسلط علمی مربوط به تجربه عینی و حسی ماست و پیامبران(ع) و به‌ویژه پیامبر بزرگ اسلام(ص) و نیز ائمه اطهار(ع) سفارش‌های بسیاری در این زمینه داشته‌اند.

وی با اشاره به حدیث نبوی «171#&؛ اطلبوا العلم و لو بالصدین» ادامه داد: در زمانی که پیامبر اسلام(ص) این سخن را فرموده، مملکت چین مسلمان نبوده و اصلاً بوی اسلام بدان‌جا نرسیده بود؛ اما از آنجا که آنان در برخی از حوزه‌های علمی و صنعتی، فناوری‌های خاصی از جمله در صنعت چاپ، شیشه‌گری، فولاد و... داشته‌اند؛ پیامبر(ص) ما سفارش فرموده که به دنبال کسب علم بروید و حتی در صورت امکان به چین هم سفر کنید.

این محقق و پژوهشگر تصریح کرد: همچنین امام علی(ع) فرموده‌اند که حکمت و علم را ولو از اهل نفاق و کفر بگیرید؛ خداوند به ما

حواس داده و باید در جای خود از آن استفاده کنیم و فرآوری این حواس خود را در تجربه علمی ما نشان می‌دهد. بنابراین نه تنها معارف دینی ما، بلکه حتی ادبیات ما همیشه مشوق مسلمانان بوده تا از همه ابزارهایی که خداوند برای کسب معرفت در اختیار ما قرار داده است، استفاده کنیم.

حجت‌الاسلام رهنمایی با تأکید بر این‌که در عین حال ما نباید این ابزار را سقف و هدف کار خود قرار دهیم، ادامه داد: در بسیاری از مکاتب غربی حس، تجربه یا عقلانیت حد توقف درک علمی انسان معرفی می‌شود و نمی‌تواند بالاتر از این حد برود و درک کس دیگر، ولو این‌که از یک منبع عالی‌تر مانند وحی و عرفان و شهود باشد، پذیرفته نمی‌شود.

وی خاطرنشان کرد: بنابراین معارضه ما با دنیای غرب در این است که آنان احياناً این منابع و ابزارها را نهایی می‌دانند و سقف و هدف برنامه‌های خود معرفی می‌کنند و انسان را در همین چارچوبه محدود می‌کنند. ما می‌خواهیم با نگرش اسلامی انسان را از این محدودیت دریاوریم تا قدری افق ماوراء را نیز ببیند و این نکته هیچ تصادم و اصطکاکی با استفاده صحیح از حواس و تجربه و آزمایش و تعقل ندارد.

مدیر گروه علوم تربیتی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) در پایان سخنان خود اظهار کرد: برای نمونه تعبیر قرآنی در مواضع گوناگون ما را به دیدن، شنیدن، تعقل، درک با دل، تفکر و... وامی‌دارد و هر کدام از اینها تعبیری است که یکی از منابع معرفتی ما اعم از حس، تجربه، عقل، شهود و وحی را به کار می‌گیرد.